

ISLOM DININING GUMBAZI—BUXORO QarDU 2-kurs talabasi Normirzayeva Gulbahor

Annotatsiya: Ushbu maqolada yurtimizning qadimiy sharqona ertaklar shahri Buxoroning tarixi, arablar bosqini, tabarruk zotlari, ulamolari, me`morchiligi aks ettirilgan.

Kalit so`zlar: Buxoroyi Sharif, Numijkat, Qutayba, mis shahar, Muhammadjonov, Abduxoliq G`ijduvoni, Muhammad Orif Revgariy, Mir Arab madrasasi, Ulug`bek madasasi, Labi Hovuz ansambli, Poi-Kalon minorasi, Qubbat ul-islom, Buxoro otlari.

Buxoro - O`zbekistonning qadimiy, madaniy maskanlaridan, dunyoning eng ko`hna va tarixiy me`moriy obidalaridan biridir. Buxoroyi Sharif (Sharofatli Buxoro) qadimgi Buxoroning keng tarqalgan nomlaridan biridir.

O`rta asrlarda jahondagi 7 shahar: Makka, Madina, Quddus, Buxoro, Bag`dod, Damashq, Mozori Sharifga diniy markaz sifatida shuhrat qozonganliklari uchun Sharif unvoni berilgan edi¹.

Aynan Buxoro shahri islom dinini keng yoyishda va qaror toptirishda muhim ahamiyatga ega bo`lgan. Bu zaminda bir qancha buyuk zotlar, shoiru-fuzalolar, islom va hadis ilmlarining yirik targ`ibotchilari va tasnifchilari yetishib chiqqan.

Ahmad ibn Muhammad ibn Nasr o`z kitobida Numijkat nomi bilan qayd etilgan. Buxoro boshqa manbada Bumiskat deb ham keltirilgan. Yana bir manbada arab tilida Madinat ussufriya ya`ni mis shahar deb ham yozilgan.

Buxoro vohasining qadimgi davr tarixini o`rganishda hududda olib borilgan arxeologik tadbirlarning ahamiyati beqiyos. Vohadagi Poykand, Varaxsha yodgorliklarini arxeologik o`rganish XX asr birinchi yarmida boshlanib, hozirgi kungacha davom etib kelmoqda. L.A.Zimin, V.A.Shishkin, A.R.Muhammadjonov, J.Mirzaahmedov kabi olimlar tomonidan olib borilgan arxeologik tadqiqotlar natijasida yodgorliklarning voha ijtimoiy-iqtisodiy, madaniy hayotida egallangan salmoqli o`rni aniqlanib, to`plangan ma`lumotlar ilmiy jamoatchilik hukmiga havola etildi².

¹ O`ZME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil

² Buxoro tarixi: o`quv qo`llanma /Halim To`rayev. □ Durdoni nashriyoti, 2020. 4-bet.

Narshaxiy Buxoro tarixi asarida yozishicha Buxoro aholisi har safar arab lashkari kelganda musulmon bo`lar, arablar qaytib kelgach yana dindan qaytar edi. Qutayba ibn Muslim ularni uch marta musulmon qilgan, ular esa yana dindan qaytgan edilar. Qutayba to`rtinchi marta kelganda qiyinchiliklar bilan Buxoro shahrini bosib oladi va islom dinini tarqatadi Qutayba arablar Buxoroliklar bilan yashab ularning harakatlaridan xabardor bo`lib tursalar, ular zarurat yuzasidan musulmon bo`ladilar degan maqsadda Buxoro aholisiga uylarining yarmini arablarga bo`shatib berishga buyruq chiqaradi. Shu tarzda arablar Buxoraga kelib o`rnashishni boshlaydilar. Qutayba bu yo`l bilan musulmonchilikni Buxoroda tezroq tarqatadi va shariat hukmlarini tarqatishga majbur etadi.

Bir so`z bilan aytganda ulug` shahar, tabarruk ulamolar va qadamjolar yurti. Masalan, Abduxoliq G`ijduvoni, Xoja Ali Romitaniy, Muhammad Boboyi Samosiy, Muhammad Orif Revgariy, Mahmud Anjir Fag`naviy, Said Amir Kulol va Bahouddin Naqshbanddek tariqat pirlari, Abu Havzi Kabir, Chor Babrdek zotlarning islom dinida xizmatlari beqiyos bo`lgan.

Movarounnahr shaharlarining ta`rifida shoirlarning ko`p baytlari va sanoqsiz she`rlari bor. Ulardan ba`zilari mana bular:

“Movarounnahrning ko`rki to`rt tomonida joylashgan to`rt shahardir. Ularning har biri jannatdan ham yaxshiroqdir. Birinchisi ilmu fazl manbai bo`lgan Buxoro uning tuprog`i Rum va Chin mamlakatlariga faxrdir³.

Birinchi prezidentimiz Islom Abdug`aniyevich Karimov Buxoro shahrining 2500 yillik (1997-yil) yubileyida so`zlagan nutqida ta`kidlab o`tganidek, Buxoro qubbat ul-islom, ya`ni Islom dinining gumbazi va ulamolar so`zi biulan aytganda, quvvati dini islom deb tan olinishini ham Buxoroning jahonda, butun Sharq mintaqasida musulmon dunyosining mo`tabar markazlaridan biri bo`lishidan e`tirofdir⁴.

O`zbekistonning sayyohlik durdonalaridan biri sanaladi. 1997-yil shaharning 2500 yillik yubileyi xalqaro miqyosda nishonlangan Buxoro hududida ulkan tarixiy ahamiyatga ega muqaddas qadamjolar, masjidi - maqbaralar, minoralar va madrasalar

³ Buxorodagi ayrim avliyolar tarixi N.Yo`ldoshev. Buxoro, 1993. 3-bet.

⁴ “Biz kim o`zbeklar A.Ibrohimov. Sharq nashriyoti. Toshkent, 2001. 110- bet.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023

joylashgan, islom ta'limi tizimida universiteti maqomida bo'lgan nizomiya madrasalari, ya'ni oliy madrasalar aynan Buxoroda faoliyat yuritgan. Eng mashhurlari Mir Arab va Ulug'bek madrasalaridir. Jumladan, Somoniylar maqbarasi, Mirzo Ulug'bek madrasasi, Boloi Hovuz masjidi, Kalon masjidi, Chashmai Ayub maqbarasi, Poi Kalon me'moriy yodgorligi (SHHT tomonidan sakkizinchi mo'jiza sifatida tan olingan), Labi- Hovuz ansambli va boshqalar.

Afsonaga ko'ra, Chingizxon Buxoroni zabt etib, uning asosiy minorasi Poi Kalonni ko'zdan kechirish uchun u tomon yo'l olgan. U boshini ko'taradi va jang dubulg'asi boshidan tushib tushib ketadi. Bosqinchi unga engashib, so'ng jilmayib: Men Buxoroni zabt etdim, lekin minorsi oldida egildim, - deb aytadi va minorani buzdirmaslik haqida buyruq beradi.

Islom madaniyati va san'atining ajralmas qismlari xattotlik, miniatyura, kulollik, zargarlik, me'morchilik, misgarlik, yog'och o'ymakorligi sohalarida ham Buxorolik ustalar va hunarmandlar hamisha peshqadam bo'lganlar.

Ko'hna va boqiy Buxoro shahri 2020-yilda Islom madaniyati poytaxti deb e'lon qilindi (undan oldin esa 2007- yil Toshkent Islom madaniyati poytaxti deb e'lon qilingan edi).

Buxorodan xorijga chiqariladigan mahsulotlardan tashqari ot ham eksport qilingan. Buxoro otlari, - deydi muallif, - xususan, qorabayir navi 1914-yilgi urushda ahamiyat qozonib, yaxshiligini isbotlaydi. Buxoro amiri qanchadan- qancha ming bosh otni Rusiya davlatiga berdi⁵.

Ta'kidlash joizki, Ko'hna Buxoroni tarixchilar, sayohatchilar she'riyat va afsonalar shahri deb atagan. Xullas, bu qadimiy shaharning har bir maydoni, ko'chasi, ko'kka bo'y cho'zgan minoralari, qadomjolari olis o'tmishdan, inson aql zakovatidan namoyish qiladi.

⁵ "Buxoro xalqining hasrati tarixi". Amir Sayyid Olimxon . Toshkent, 1991. 5-bet.

Foydalanilgan manba va adabiyotlar:

1. Buxoro tarixi: o`quv qo`llanma /Halim To`rayev. Durdon nashriyoti, 2020. 4-bet.
2. Buxorodagi ayrim avliyolar tarixi N.Yo`ldoshev. Buxoro, 1993. 3-bet.
3. Biz kim o`zbeklar A.Ibrohimov. Sharq nashriyoti. Toshkent, 2001. 110-bet.
4. "Buxoro xalqining hasrati tarixi. Amir Sayyid Olimxon . Toshkent, 1991. 5-bet.
5. O`ZME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil.

